

Філософія

УДК 1:17:004:37

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.19363461>

Етичні виміри знання в цифрову еру: виклики й напрями освітніх змін

Даценко Вікторія Станіславівна,

кандидат філософських наук, доцент,

доцент кафедри філософських, політичних та психологічних студій

Черкаський державний технологічний університет,

м.Черкаси, Україна, <https://orcid.org/0000-0003-1510-6951>

Прийнято: 12.03.2026 | Опубліковано: 30.03.2026

***Анотація:** Мета дослідження полягає у здійсненні комплексного філософського аналізу етичних вимірів знання в умовах цифрової ери та визначенні їхнього впливу на трансформацію сучасної освіти.*

Методологічну основу становлять філософський (епістемологічний та аксіологічний) аналіз, герменевтичний підхід, а також компаративний і дискурс-аналіз, що дозволили інтерпретувати сучасні наукові підходи до цифровізації знання й освіти та виявити їх концептуальні особливості.

Встановлено, що цифровізація трансформує способи виробництва, поширення та оцінювання знання, актуалізуючи етичні проблеми відповідальності, достовірності інформації, авторства та меж застосування технологій. Показано, що в освіті це проявляється у зміні ролей викладача і студента, переосмисленні академічної доброчесності та зростанні значення критичного мислення й етичної компетентності.

Узагальнення наукових підходів засвідчило необхідність поєднання технологічного розвитку з гуманістичними цінностями, розвитку саморефлексії та індивідуалізації навчання. Обґрунтовано доцільність інтеграції етичних принципів у цифрові освітні системи, зокрема через поєднання кібербезпеки, автоматизованого контролю та етичних стандартів, а також впровадження проактивного етичного аудиту.

Доведено, що етичні виміри знання набувають системоутворювального значення для розвитку освіти і суспільства, визначаючи межі використання цифрових технологій та рівень довіри до знання. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробленням стратегій інтеграції етики в цифрові системи та адаптацією освітніх моделей до динаміки суспільних змін.

Ключові слова: *етика знання, цифрова освіта, цифрові технології, цифрові права, інновації в освіті, критичне мислення, цифрова компетентність, саморефлексія, цифрова етика, академічна дояурочесність, штучний інтелект.*

The Ethical Dimensions of Knowledge in the Digital Age: Challenges and Directions for Educational Change

Viktoriia Datsenko,

Candidate of Philosophy, Associate Professor,
Associate Professor, Department of Philosophy,

Political Science, and Psychology

Cherkasy State Technological University,

Cherkasy, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0003-1510-6951>

Abstract: *The aim of this study is to conduct a comprehensive philosophical analysis of the ethical dimensions of knowledge in the digital age and to determine their impact on the transformation of modern education.*

The methodological framework consists of philosophical (epistemological and axiological) analysis, a hermeneutic approach, as well as comparative and discourse analysis, which have made it possible to interpret contemporary scientific approaches to the digitization of knowledge and education and to identify their conceptual features.

It has been established that digitalization is transforming the ways in which knowledge is produced, disseminated, and evaluated, thereby bringing to the fore ethical issues related to accountability, the reliability of information, authorship, and the limits of technology. It has been shown that in education, this manifests itself in a shift in the roles of teachers and students, a rethinking of academic integrity, and a growing emphasis on critical thinking and ethical competence. A review of scholarly approaches has demonstrated the need to combine technological advancement with humanistic values, as well as to foster self-reflection and personalized learning. The paper demonstrates the value of integrating ethical principles into digital educational systems, particularly through the combination of cybersecurity, automated monitoring, and ethical standards, as well as the implementation of proactive ethical audits.

It has been demonstrated that the ethical dimensions of knowledge play a fundamental role in the development of education and society, defining the limits of digital technology use and the level of trust in knowledge. Future research will focus on developing strategies for integrating ethics into digital systems and adapting educational models to the dynamics of social change.

Keywords: *ethics of knowledge, digital education, digital technologies, digital rights, innovation in education, critical thinking, digital literacy, self-reflection, digital ethics, academic integrity, artificial intelligence.*

Постановка проблеми. Сучасна цифрова епоха суттєво змінює не лише способи отримання й поширення знання, а й сам характер його осмислення. Знання дедалі більше формується у взаємодії людини з цифровими технологіями, зокрема алгоритмами та системами штучного інтелекту. У зв'язку з цим постає низка важливих етичних питань: хто несе відповідальність за створене знання, якими є межі використання технологій у пізнавальних процесах, як забезпечити достовірність і надійність інформації в умовах її надлишку.

Проблема набуває особливої актуальності у сфері освіти, де цифрові інструменти стають невід'ємною частиною навчального процесу. Змінюється роль викладача і студента, трансформуються уявлення про авторство, академічну доброчесність і сам процес навчання. Водночас виникають нові виклики, пов'язані з довірою до знання, ризиками дезінформації, впливом алгоритмічних систем на формування світогляду та мислення.

Попри активне обговорення цих питань у сучасному науковому просторі, багато аспектів залишаються недостатньо дослідженими. Зокрема, бракує цілісного філософського підходу до розуміння етичних вимірів знання в умовах цифровізації, а також їхнього впливу на освітні практики. Це ускладнює вироблення ефективних стратегій розвитку освіти, які б відповідали сучасним викликам.

Значущість дослідження зумовлена тим, що окреслена проблема має як теоретичний, так і практичний вимір. Вона пов'язана з необхідністю формування критичного мислення, розвитку цифрової культури та відповідального ставлення до знання. У сучасному суспільстві, де інформація є одним із ключових ресурсів, етичні засади її використання стають визначальними для якості освіти та суспільного розвитку загалом.

Отже, подальше вивчення етичних аспектів знання в цифрову еру є необхідним для глибшого розуміння змін, що відбуваються, а також для

окреслення напрямів трансформації освіти. Це дослідження передбачає поєднання філософського аналізу з осмисленням освітніх практик, що дозволить не лише уточнити теоретичні підходи, а й запропонувати практичні орієнтири для їхнього вдосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковиці Оксана Сорочинська, Світлана Кабан дослідили формування сучасної особистості в умовах цифровізації та соціальної нестабільності. Ними встановлено, що традиційна модель освіти втрачає ефективність, а ключовими стають саморефлексія, адаптивність і відповідальність. Проаналізували розвиток особистості, підкресливши її суб'єктність і потребу в індивідуальній освітній траєкторії, а також зміну ролі педагога - від контролю до партнерства. Окреслили ризики цифрового середовища: інформаційне перевантаження, ціннісну дезорієнтацію та емоційне вигорання. Зробили висновок про необхідність інтеграції соціально-емоційного навчання, цифрової етики та підтримки балансу між онлайн і офлайн життям для гармонійного розвитку особистості [12].

Пунченко Олег, Воронкова Валентина, Пунченко Наталія дослідили сутність ноосферно-інформаційно-цифрової парадигми освіти як поєднання інновацій і традицій якості. Вони визначили, що ця парадигма ґрунтується на двох векторах - інформаційно-інтелектуальному та гуманістичному, які забезпечують формування цілісного освітнього простору. Дослідники проаналізували роль цифрових та інтелектуальних технологій у трансформації навчання й підкреслили важливість гуманізації освіти для збереження моральних цінностей. Зроблено висновок, що сучасна освітня модель має поєднувати технологічний розвиток із формуванням творчої, відповідальної особистості, здатної відповідати викликам майбутнього [10].

Сакалюк О. О. вивчала теоретичні та практичні засади організації освітнього процесу в умовах цифровізації та встановила, що інформаційно-

освітнє середовище є цілісною системою, яка поєднує інфраструктуру, контент, комунікацію та розвиток мислення, а її ефективність забезпечується взаємодією технологічних, змістових і управлінських компонентів. Дослідниця також підкреслила зміну ролі викладача - від передавача знань до тьютора й ментора, а також узагальнила досвід створення цифрового освітнього середовища. Окремо нею відзначено важливість відкритості та інтеграції у світовий науковий простір. Загалом науковиця дійшла висновку, що сучасна освіта має поєднувати гуманістичні підходи з технологіями [11].

Н. Морзе, Е. Смирнова-Трибульська, М. Бойко, О. Буйницька, С. Василенко, І. Воротникова, Л. Гриневич, Л. Варченко-Троценко, В. Вембер, А. Тютюнник, Т. Терлецька, Д. Настас дослідили необхідність трансформації освіти для підвищення її якості та конкурентоспроможності. Вони обґрунтували впровадження інноваційних підходів і цифрових технологій в освітній процес та підкреслили, що ключовою умовою цього є високий рівень цифрової компетентності педагогів [8].

Науковці Гуралюк А. Г., Коваленко В. В., Закатнов Д. О., Росток М. Л., Тарнавська С. В., Вараксіна Н. В., Шило О. А., Білоцерківець І. П., Жигалюк А. В. дослідили процеси цифровізації освіти і науки в умовах російсько-української війни та відновлення. Вони проаналізували підходи до відбору, систематизації й класифікації цифрових інструментів та узагальнили сучасні ресурси й платформи. Дослідники також окреслили основні тенденції, виклики та перспективи цифрової трансформації освітньої системи України [14].

Гамерник Назар розглядав інтенсифікацію освітніх практик в умовах війни через використання цифрових технологій. Встановив, що цифровізація забезпечує безперервність навчання, його гнучкість, масштабування та персоналізацію, а також змінює ролі учасників освітнього процесу. Дослідник виокремив ключові механізми цього процесу (прискорення, інтеграцію

ресурсів, автономію), а також виявили ризики - цифрову нерівність, психологічне навантаження та втрату гуманітарного змісту. Зроблено ним висновок, що цифровізація є ефективним інструментом розвитку освіти в кризових умовах, однак потребує гуманістично орієнтованого підходу для збереження її ціннісної сутності [4].

Зореслав Самчук, Василь Левкучич досліджували ІТ-освіту в Україні та зазначали, що її становлення є складною системою, в якій взаємодіють різні чинники: мережеве суспільство, етика знання та ціннісні пріоритети, які формуються під впливом соціокультурних і політичних умов. Для її ефективного розвитку необхідні філософська рефлексія, критичне мислення, медіаграмотність і відкрите дискусійне середовище. Науковці підкреслюють, що в цій сфері немає абсолютних істин, а важливими є аргументована полеміка та підвищення якості мислення для розуміння сучасних викликів і пошуку рішень [5].

Олена Чернишова, Оксана Шибко, Максим Жолондківський дослідили технічні й етичні виклики використання штучного інтелекту для прогнозування поведінки користувачів у цифрових середовищах. Проаналізувавши проблеми якості даних, інтерпретованості, упередженості алгоритмів, конфіденційності та прозорості рішень, встановили, що AI-моделі є ефективними, однак потребують балансу між результативністю та етичністю та запропонували комплексний підхід, який включає алгоритмічний аудит, explainable AI, диференційну приватність і постійний моніторинг, а також підкреслили необхідність створення інтегрованих етичних стандартів для безпечного використання таких систем [13].

Горєлова В.Ю. дослідила етичні та правові аспекти захисту прав людини в умовах цифровізації. Проаналізувала загрози приватності, свободи слова та рівного доступу до цифрових ресурсів, зокрема проблеми конфіденційності, цифрової нерівності, алгоритмічної упередженості й впливу великих

технологічних компаній. Підкреслила необхідність комплексного підходу до захисту цифрових прав, що включає міжнародне регулювання, прозорість алгоритмів і розвиток технологій захисту даних. Її висновок полягає у важливості гармонізації правових норм, запровадження етичних стандартів і підвищення цифрової грамотності населення [3].

Отже, наявні дослідження формують важливе підґрунтя для розуміння цифрових трансформацій освіти, однак залишають відкритими ключові філософські питання щодо етичної природи знання, ролі суб'єкта пізнання та ціннісних орієнтирів освітнього розвитку в цифрову епоху. Саме ці аспекти потребують подальшого системного осмислення.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри зростаючу увагу до етичних аспектів знання в умовах цифровізації, низка важливих питань залишається недостатньо дослідженою. Передусім ідеться про відсутність цілісного філософського бачення етики знання з урахуванням специфіки цифрового середовища, адже більшість праць зосереджені на технічних або прикладних аспектах, залишаючи поза увагою системне осмислення трансформації знання та його етичних меж.

Водночас відкритим залишається питання відповідальності суб'єкта пізнання в умовах взаємодії з алгоритмічними системами, де розмиваються межі між людським і технологічним авторством. Недостатньо дослідженим є і вплив цифрових технологій на критерії істинності та довіри до знання, особливо в контексті дезінформації та інформаційного перенасичення.

Обмеженою також є розробка питань інтеграції етичних принципів у сучасні освітні практики, зокрема формування етичної культури роботи зі знанням у цифровому середовищі. Це ускладнює розвиток ефективних освітніх стратегій і має вплив як на теоретичний, так і на практичний рівні.

Наше дослідження спрямоване на подолання цих прогалин шляхом комплексного філософського аналізу етичних вимірів знання та їхнього

значення для освітніх трансформацій. Це підкреслює його актуальність, наукову новизну та практичну значущість.

Формулювання цілей статті (постановка завдання)

Метою статті є комплексний філософський аналіз етичних вимірів знання в умовах цифрової ери та визначення їхнього впливу на сучасні освітні трансформації.

Для досягнення поставленої мети передбачено розв'язання таких дослідницьких завдань:

1. Проаналізувати філософські підходи до розуміння етичних вимірів знання в умовах цифрової ери та визначити їхні основні концептуальні характеристики.

2. З'ясувати специфіку трансформації знання під впливом цифрових технологій, зокрема зміну критеріїв достовірності, авторства та відповідальності в умовах алгоритмізації пізнавальних процесів.

3. Дослідити вплив етичних викликів цифрового середовища на сучасні освітні практики, включаючи трансформацію ролей суб'єктів освітнього процесу, проблеми академічної доброчесності та формування цифрової культури.

4. Обґрунтувати напрями інтеграції етичних принципів у систему освіти, спрямовані на формування відповідальної, критично мислячої особистості та вдосконалення освітніх стратегій в умовах цифровізації.

Таким чином, дослідження спрямоване на формування цілісного бачення проблеми та обґрунтування її значущості для подальшого розвитку філософії освіти і сучасної гуманітарної думки.

Методологія дослідження. Методологічну основу дослідження становить міждисциплінарний підхід, що поєднує інструментарій філософії, педагогіки та досліджень цифрового суспільства. Відбір наукових джерел здійснювався за принципами релевантності, тематичної відповідності та

наукової валідності. До аналізу було залучено праці, що безпосередньо стосуються етики знання, цифровізації освіти, впливу інформаційних технологій на пізнавальні процеси та трансформації освітніх практик. Перевага надавалася сучасним публікаціям, які відображають актуальний стан наукового дискурсу, а також роботам, що репрезентують різні підходи - від техноцентричного до гуманістичного. Інтерпретація джерел здійснювалася шляхом смислового аналізу ключових ідей, концептів і категорій із подальшим їх узагальненням та систематизацією відповідно до дослідницької мети.

У процесі дослідження застосовано філософський аналіз, який передбачав виявлення сутнісних характеристик знання як етичного феномена в умовах цифрової ери. Зокрема, використано елементи епістемологічного та аксіологічного аналізу для з'ясування змін у розумінні істини, достовірності, авторства й відповідальності в цифровому середовищі. Це дозволило розглянути знання не лише як інформаційний ресурс, але як ціннісно навантажений феномен, що формується у взаємодії людини й технологій. Також було застосовано герменевтичний підхід, який дав змогу інтерпретувати наукові тексти з урахуванням їхнього контексту, виявити приховані смисли та реконструювати логіку аргументації авторів.

Додатково у дослідженні використано компаративний та дискурс-аналіз. Компаративний підхід дозволив зіставити різні наукові позиції щодо ролі цифрових технологій в освіті та етичних меж їх застосування, виявити спільні тенденції та концептуальні розбіжності між ними. Дискурс-аналіз було спрямовано на дослідження того, як у сучасному науковому просторі конструюється проблема етики знання, які понятійні рамки та аргументаційні стратегії використовуються дослідниками. Це дало змогу виявити домінуючі наративи, а також окреслити наукові лакуни, що потребують подальшого

осмислення. Застосування зазначених методів у комплексі забезпечило цілісність дослідження та обґрунтованість отриманих висновків.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному філософському дискурсі проблема етичних вимірів знання набуває особливої актуальності в контексті стрімкого розвитку цифрових технологій. Знання перестає бути нейтральним ресурсом і дедалі більше постає як соціально й морально обумовлений феномен, що впливає на формування рішень, поведінкових моделей і глобальних стратегій розвитку людства. Цифрова ера трансформує не лише способи виробництва та поширення знань, але й самі критерії їхньої достовірності, доступності та відповідальності за їх використання. У цьому контексті слушною є думка про те, що «головний виклик для сучасної етики – це її здатність інтегрувати різні галузі знання, щоб відповісти на питання, які ставлять перед людством технології, глобальні кризи та суспільні трансформації» [7; 149]. Саме така інтегративна перспектива дозволяє осмислити етичні ризики, пов'язані з алгоритмічними рішеннями, штучним інтелектом і цифровою нерівністю.

З огляду на це, постає необхідність переосмислення освітніх підходів, які мають відповідати новим етичним викликам. Освіта більше не може обмежуватися передачею суто інструментальних знань; вона повинна формувати критичне мислення, етичну чутливість і здатність до міждисциплінарного аналізу. Особливу роль у цьому процесі відіграє інтеграція гуманітарних і технічних знань, що сприяє розвитку відповідального ставлення до створення та використання цифрових технологій. Таким чином, освітні зміни мають бути спрямовані не лише на адаптацію до цифрового середовища, але й на формування етичної культури, здатної забезпечити гармонійне співіснування людини й технологій у глобалізованому світі.

Подальший аналіз етичних вимірів знання в цифрову еру неможливий без урахування ролі інформаційно-комунікаційних технологій у трансформації освітнього середовища. Їх впровадження не лише розширює доступ до знань, але й змінює характер взаємодії між учасниками освітнього процесу, підвищуючи вимоги до етичної відповідальності як викладачів, так і здобувачів освіти. У цьому контексті важливою є теза про те, що «інформаційно-комунікаційні технології забезпечують функціонування навчальної, наукової та управлінської складових освітнього середовища, створюючи єдиний цифровий простір взаємодії учасників освітнього процесу» [11; 1335]. Такий простір відкриває нові можливості для комунікації та співпраці, водночас актуалізуючи проблеми конфіденційності, академічної доброчесності та цифрової безпеки.

У зв'язку з цим етичний вимір знання проявляється також у необхідності формування відповідального ставлення до використання цифрових ресурсів. Зокрема, питання авторства, достовірності інформації та меж допустимого втручання технологій у процес пізнання стають ключовими для сучасної освіти. Цифрове середовище створює умови для швидкого поширення інформації, що може як сприяти демократизації знання, так і породжувати ризики маніпуляцій та дезінформації. Отже, етична компетентність набуває статусу невід'ємної складової освітнього процесу, орієнтованого на підготовку особистості, здатної до свідомого й відповідального функціонування в інформаційному суспільстві.

Водночас нова парадигма освіти передбачає глибинні зміни у способах мислення та організації освітньої діяльності. Інноваційність у цьому процесі постає не лише як технічне оновлення, а як фундаментальна трансформація ціннісних орієнтирів і когнітивних практик. У цьому аспекті показовою є думка, що «усі складові нової парадигми освіти як свого визначального тренду містять інноваційність, як унікальну творчу діяльність суб'єкта та соціуму в

цілому з переведення існуючих цінностей у нову якість, в архітектоніку діяльності, що склалася, викликаючи до життя новий стиль мислення» [10; 189]. Відтак, освітні зміни мають бути спрямовані не лише на засвоєння нових технологій, але й на формування здатності до етичної рефлексії, критичного осмислення інновацій та відповідального конструювання майбутнього в умовах цифрової трансформації. Саме тому сьогодні «дуже гострою є проблема неприпустимої підміни засобами штучного інтелекту тієї творчої діяльності людини, що є обов'язковою складовою її становлення як особистості та фахівця» [2; 46].

У контексті цифрової трансформації освіти особливого значення набуває індивідуалізація навчання, що передбачає формування у здобувачів освіти здатності до самостійного конструювання власної освітньої траєкторії. Такий підхід не лише розширює можливості для особистісного розвитку, але й актуалізує етичний вимір відповідальності за власний вибір і результати навчання. У цьому сенсі визначальну роль відіграє саморефлексія, адже «важливим елементом індивідуальної траєкторії є саморефлексія – здатність аналізувати власний досвід, визначати сильні й слабкі сторони, бачити сенс у тому, що відбувається» [12; 609]. Саме завдяки цій здатності суб'єкт освіти перетворюється з пасивного споживача знань на активного учасника пізнавального процесу, здатного до етичного осмислення власної діяльності в цифровому середовищі.

Розвиток саморефлексії тісно пов'язаний із формуванням критичного мислення та здатності до відповідального прийняття рішень у ситуаціях невизначеності, характерних для інформаційного суспільства. У цифрову еру, де обсяг інформації постійно зростає, саме рефлексивні навички дозволяють відрізнити достовірне знання від маніпулятивних або хибних повідомлень. Таким чином, етичний вимір знання виявляється не лише у змісті освітніх програм, але й у внутрішній здатності особистості до самоконтролю,

оцінювання та корекції власних пізнавальних стратегій. Це, у свою чергу, сприяє формуванню відповідального громадянина, здатного до свідомої участі в суспільних процесах.

Узагальнюючи зазначене, варто підкреслити, що сучасні освітні трансформації дедалі більше орієнтуються на ноосферно-інформаційну парадигму, яка поєднує технологічний прогрес із гуманістичними цінностями. Зокрема, «ноосферно-інформаційна парадигма освіти формується на двох глобальних векторах – інтелектуально-інформаційно-технічному та гуманістичному, які спільно становлять її фундаментальну силу знання» [10; 195]. Такий синтез відкриває перспективи для гармонізації взаємин між людиною, технологіями та суспільством, водночас вимагаючи глибокого етичного осмислення напрямів розвитку освіти. Отже, ключовим завданням стає не лише впровадження інновацій, але й забезпечення їх відповідності гуманістичним принципам, що визначають ціннісні орієнтири розвитку сучасної цивілізації.

Сучасні цифрові трансформації загострюють проблему дисбалансу між зростаючими інформаційними потоками та можливостями їх належного етичного регулювання. Умови інформаційного суспільства характеризуються не лише безпрецедентною доступністю даних, але й підвищеними ризиками їх неконтрольованого використання. У цьому контексті слушною є теза про те, що «потреба в інформації та її швидкій технологічній обробці збільшується, а механізми управління і ступінь контролю не завжди їй відповідають» [9; 102]. Така ситуація породжує нові етичні виклики, пов'язані з необхідністю забезпечення прозорості алгоритмів, захисту персональних даних і відповідальності за прийняття рішень на основі цифрових технологій.

Водночас трансформація інформаційного простору безпосередньо впливає на глибинні зміни в суспільній свідомості, що зумовлює потребу в переосмисленні етичних засад сучасного життя. Як зазначається, «зміна

суспільного устрою призводить до переформатування суспільної свідомості, переосмислення людських цінностей, а, відтак, потребує переформатування етичних устоїв суспільства» [6; 228]. У зв'язку з цим освіта постає ключовим інструментом формування нової етичної культури, здатної відповідати викликам цифрової епохи. Вона має забезпечити не лише передачу знань, але й розвиток ціннісних орієнтацій, які сприятимуть відповідальному використанню технологій і утвердженню гуманістичних принципів у глобалізованому світі.

У сучасних умовах цифровізації вищої освіти особливої ваги набуває проблема забезпечення цілісного та безпечного освітнього середовища, яке поєднує технологічну ефективність із дотриманням етичних принципів. Це вимагає інтеграції інструментів автоматизованого моніторингу освітнього процесу з чітко визначеними нормами академічної доброчесності та системами захисту інформації. У цьому контексті показовою є позиція, згідно з якою «для сучасного університету важливим є поєднання автоматизованого контролю, етичних стандартів та кібербезпеки, що створює стійке середовище для розвитку якісної освіти» [11; 1339]. Такий підхід дозволяє не лише підвищити якість освітніх послуг, але й сформувати довіру до цифрових інструментів навчання, забезпечуючи гармонійне поєднання інноваційності та етичної відповідальності у функціонуванні університетського простору.

У площині осмислення цифрових прав особливо актуалізується питання розподілу відповідальності між ключовими суб'єктами сучасного суспільства. Йдеться не лише про нормативно-правове забезпечення, але й про формування етичної культури взаємодії у цифровому середовищі, де межі між приватним і публічним стають дедалі більш розмитими. У цьому контексті важливо враховувати, що «етичний аспект цифрових прав вимагає відповідальності з боку держав, корпорацій та громадянського суспільства, оскільки правове регулювання повинно не лише відповідати існуючим викликам, але й

передбачати можливі ризики майбутнього технологічного розвитку» [3; 7]. Такий підхід акцентує необхідність проактивної етики, здатної не лише реагувати на наслідки цифровізації, але й формувати засади безпечного та справедливого розвитку технологій у довгостроковій перспективі.

Подальший розвиток цифрового освітнього простору неможливий без чіткого етичного підґрунтя, яке визначає межі допустимого у сфері використання інформаційних технологій. Формування політик і нормативних рамок у цій галузі потребує не лише технічної експертизи, але й глибокого філософського осмислення цінностей, що лежать в основі цифрової взаємодії. Як слушно зазначено, «роль етики у формуванні політик та нормативів, що регулюють цифрову комунікацію та використання інформаційних технологій, є надзвичайно важливою, оскільки саме етичні принципи визначають межі дозволеного у використанні новітніх технологій» [15; 7]. У цьому контексті етика постає не як додатковий регулятивний елемент, а як фундаментальний чинник, що забезпечує баланс між інноваційним розвитком і збереженням гуманістичних орієнтирів у цифрову епоху.

Узагальнюючи викладене, варто наголосити, що цифрове середовище, попри свої значні можливості, містить низку суттєвих ризиків, які мають як технологічний, так і етичний характер. Зокрема, «систематизація ризиків і викликів дала змогу виокремити найбільш критичні загрози – маніпуляції, дезінформацію, залежність і порушення приватності, що становлять серйозну небезпеку для гармонійного розвитку цифрового простору» [1; 16]. Ці виклики вимагають не лише технічних рішень, але й глибокого етичного осмислення, спрямованого на формування відповідальної цифрової культури. Освіта у цьому контексті повинна виступати ключовим механізмом протидії зазначеним загрозам, формуючи у здобувачів здатність критично оцінювати інформацію, усвідомлювати наслідки власної цифрової поведінки та дотримуватися принципів етичної взаємодії.

Водночас подальший розвиток етичного регулювання цифрових технологій потребує переходу від реактивних до проактивних підходів. Як підкреслюється, «більшість підходів розглядають етичний аудит як постфактум процедуру, тоді як необхідним є вбудовування етичних принципів у саму архітектуру моделей на рівні функцій втрат та метрик оцінювання. Також недостатньо дослідженою залишається адаптація моделей до динамічних змін етичних стандартів та еволюції суспільних норм» [13; 245]. Така перспектива відкриває нові горизонти для інтеграції етики у процес розробки й застосування цифрових систем, зокрема в освітньому середовищі. Отже, стратегічним завданням сучасної освіти є не лише реагування на вже існуючі проблеми, але й формування здатності передбачати майбутні етичні виклики, забезпечуючи сталий і гуманістично орієнтований розвиток цифрового суспільства.

Висновки. Узагальнюючи результати дослідження, слід зазначити, що етичні виміри знання в цифрову еру набувають системоутворювального значення для розвитку освіти й суспільства загалом. Цифровізація не лише розширює доступ до інформації, але й загострює проблеми відповідальності, достовірності та безпеки знань, що зумовлює необхідність їх комплексного філософського осмислення. Встановлено, що сучасна етика має інтегративний характер і покликана об'єднувати різні галузі знання для адекватного реагування на виклики технологічного розвитку, глобальних криз і суспільних трансформацій.

Доведено, що трансформація освітнього середовища передбачає не лише впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, але й формування нової освітньої парадигми, зорієнтованої на поєднання інноваційності та гуманістичних цінностей. Важливими складовими цього процесу є розвиток критичного мислення, саморефлексії, етичної відповідальності та цифрової грамотності. Освіта має забезпечити підготовку особистості, здатної

ефективно діяти в умовах інформаційного суспільства, усвідомлюючи ризики маніпуляцій, дезінформації та порушення приватності.

Обґрунтовано, що ефективне функціонування цифрового освітнього простору потребує системного підходу до етичного регулювання, який включає поєднання автоматизованого контролю, кібербезпеки та дотримання етичних стандартів. Особливої уваги потребує формування політик і нормативів, що визначають межі використання цифрових технологій, а також розподіл відповідальності між державою, освітніми інституціями, корпораціями та громадянським суспільством. У цьому контексті етика постає не як допоміжний елемент, а як ключовий чинник забезпечення довіри й сталого розвитку цифрових систем.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробленням проактивних підходів до інтеграції етичних принципів у саму архітектуру цифрових технологій, а також із адаптацією освітніх моделей до динамічних змін суспільних норм і цінностей. Важливим напрямом є також поглиблення міждисциплінарного діалогу між філософією, педагогікою, інформаційними технологіями та правом, що сприятиме формуванню цілісної етичної стратегії розвитку освіти в умовах цифрової епохи.

Список використаних джерел

1. Волошина, Н. М., Гангал, А. В., & Санакуєв, М. Г. (2025). Етична відповідальність користувачів метавсесвіту як основа для формування цифрової культури. <https://doi.org/10.5281/zenodo.17076730>
2. Веселовська Г. В. Дослідження доцільних напрямків і проблемних аспектів застосування технологій і систем штучного інтелекту в сфері вищої освіти. Штучний інтелект у вищій освіті: ризики та перспективи інтеграції: матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 1 липня – 11 серпня 2024 року. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. С.43-47.

https://cuesc.org.ua/images/informlist/Maket%20advanced_training_OLA.pdf

3. Горелова В.Ю. цифрові права: етичні аспекти та виклики. ВЧЕНІ ЗАПИСКИ ТАВРІЙСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ В.І. ВЕРНАДСЬКОГО Серія: Юридичні науки. Том 36 (75) № 1 2025. С.1-10.

4. Гамерник, Н. М. (2025). Філософсько-антропологічний підхід до інтенсифікації освітніх практик через цифрові технології в умовах воєнного часу. <https://doi.org/10.5281/zenodo.17747971>

5. Зореслав Самчук, Василь Левкучич. Цінності та етика знання у мережевому суспільстві: філософські орієнтири для ІТ-освіти в Україні. ВИЩА ОСВІТА УКРАЇНИ, № 3 (98), 2025. С. 110-120. DOI:10.32782/NPU-VOU.2025.3(98).13

6. Кравченко А.А., Кизименко І.О., Красільнікова О.В., Гусева Н.Ю. Етика в цифровому суспільстві: виклики та перспективи. Культурологічний альманах. Вип. 1 (13), 2025. С.215-232.

DOI <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2025.1.24>

7. Н. В. Лютко, С. М. Козаченко, Н. В. Семенюк. Етична проблематика у сучасній філософській думці. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філософські науки. Вип. 2 (98), 2025. С.144-152. DOI 10.35433/PhilosophicalSciences.2(98).2025.144-142

8. Модернізація освіти в цифровому вимірі: монографія / за наук. ред. Н. Морзе, О. Буйницької. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2021. — 300 с.

9. О. Проценко, Т. Чубіна, М. Дмитренко. Етика та інформаційна етика у комунікативному просторі сучасного суспільства. Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. 2022. Випуск 44. С.99-104.

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2022.44.11>

10. Пунченко, Олег, Воронкова, Валентина, & Пунченко, Наталія. Ноосферно-інформаційно-цифрова парадигма освіти як синтез традицій якості

та динаміки інновацій. HUMANITIES STUDIES: Collection of Scientific Papers / Ed. V. Voronkova. Zaporizhzhia: Publishing house «Helvetica», 2025. 23(100). P. 188–198. doi: <https://doi.org/10.32782/hst-2025-23-100-20>

11. Сакалюк О. О. Організація освітнього процесу в умовах сучасного інформаційного середовища. Журнал «Перспективи та інновації науки» № 2(60) 2026. С.1313-1342. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2026-2\(60\)-1331-1342](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2026-2(60)-1331-1342)

12. Оксана Сорочинська, Світлана Кабан. Формування сучасної особистості в освітньому середовищі: траєкторії, підтримки, ризики. ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ, ВИПУСК 2 (103), 2025. С.606-617.

<https://doi.org/10.52256/2710-3986.2-103.2025.40>

13. Олена Чернишова, Оксана Шибко, Максим Жолондківський. AI-моделі для прогнозування поведінки користувачів у цифрових екосистемах: етичні та технічні виклики. Міжнародний науково-технічний журнал «Вимірювальна та обчислювальна техніка в технологічних процесах», 2025. С.236-245. DOI:10.31891/2219-9365-2025-84-25

14. Цифровізація освіти і науки в період російсько-української війни та відновлення України : оглядове видання / [упоряд.: Гуралюк А. Г., Коваленко В. В., Закатнов Д. О., Ростока М. Л., Тарнавська С. В., Варахсіна Н В., Шило О. А., Білоцерківець І. П., Жигалюк А. В.; наук. ред. Гуралюк А. Г.] ; НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. – Електрон. вид. – Київ : ФОП Ямчинський О.В., 2025. – 318 с.

DOI <https://doi.org/10.33407/lib.NAES.id/746127>

15. Ян Ці , Березова Лідія Сергіївна , Олянич Валентина Володимирівна. Етичні виклики цифрової доби в контексті гуманітарних наук та їхній вплив на соціальні комунікації. АКАДЕМІЧНІ ВІЗІЇ. Випуск 43/2025. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15375820>